

Právní úprava národní správy v roce 1945 a její odraz v národní správě Škodových závodů v Plzni v letech 1945 – 1946

Vendulka Valentová*

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2022.9.4.312-324>

Abstrakt:

VALENTOVÁ, Vendulka: *Právní úprava národní správy v roce 1945 a její odraz v národní správě Škodových závodů v Plzni v letech 1945 – 1946*. Předložený příspěvek se zabývá otázkou fungování národní správy ve Škodových závodech v Plzni v letech 1945-1946, a to v souvislosti s její právní úpravou. Tento nový právní institut byl zavedený dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. v zájmu postižení majetku osob nespolehlivých, zrádců a kolaborantů. Jednalo se o přechodné právní opatření vytvořené na podkladě Košického vládního programu. Národní správa spočívala v přechodu práv a povinností, s výjimkou holého práva vlastnického, z vlastníka na národního správce. Národní správa byla zavedena v roce 1945 do všech podniků, kde to vyžadoval plynulý chod výroby a hospodářského života, tedy i do Škodových závodů v Plzni.

Klíčová slova:

Národní správa, dekrety prezidenta republiky, vlastnická práva, průmyslové podniky, Škodovy závody v Plzni

The Legislation of the National Administration in 1945 and its Reflection in the National Administration of Škoda Plants in Pilsen in 1945 – 1946

Abstract:

VALENTOVÁ, Vendulka: *The Legislation of the National Administration in 1945 and its Reflection in the National Administration of Škoda Plants in Pilsen in 1945 – 1946*. The presented paper deals with the issue of the functioning of the national administration in the Škoda plants in Pilsen in the years 1945-1946, in connection with its legal regulation. This new legal institute was introduced by Decree of the President of the Republic No. 5/1945 Coll. in order to affect the property of unreliable persons, traitors and collaborators. It was a transitional legal measure created on the basis of the Košice government program. The national administration consisted of the transfer of rights and obligations, with the exception of the bare right of ownership, from the owner to the national administrator. The national administration was introduced in 1945 in all companies where the smooth running of production and economic life required it, i.e., also in the Škoda plants in Pilsen.

---

* JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D., Katedra právních dějin, Právnická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni.

Keywords:

The national administration, decrees of the President of the Republic, property rights, industrial enterprises, Škoda plants in Pilsen

Budeme-li se zabývat otázkou národní správy ve Škodových závodech v Plzni v letech 1945-1946 je třeba představit právní předpis, který všeobecně přišel s uvalením národní správy. Jednalo se o dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., ze dne 19. května 1945, který představoval velký zásah státu do ekonomiky.¹

Na základě tohoto dekretu byly za neplatné prohlášeny majetkové převody a majetkoprávní jednání týkající se majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, pokud byla učiněna po 29. září 1938 pod tlakem okupace, nebo národní, rasové nebo politické perzekuce. Podle § 2 téhož dekretu byla na majetek osob státně nespolehlivých uvalena národní správa. Podle § 3 pak měla být národní správa zavedena do všech podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde to vyžadoval plynutý chod výroby a hospodářského života. Dekret v žádném svém ustanovení však nevymezil pojem národní správy.²

Národní správa měla být prostředkem, kterým stát zajistil fungování určité instituce ve veřejném zájmu. Národní správou nebyla řešena otázka vlastnictví. V § 20 dekretu³ byli dosavadní majitelé, držitelé či správci majetků pod národní správu zbaveni jakéhokoliv dispozičního práva k tomuto majetku a nesměli zasahovat do jednání národního správce. Národním správcem mohla být ustanovena pouze osoba s patřičnými odbornými i praktickými znalostmi, mravně bezúhonná a státně spolehlivá, zpravidla ze schopných zaměstnanců dotyčného závodu. Národním správcem mohl být ustanoven též orgán kolektivní, nejvíce pětičlenný sbor. Národní správu zaváděly a národního správce jmenovaly národní výbory. Zavedení národní správy se zapisovalo do pozemkových knih, do horních knih, a na Slovensku do obchodního a firemního rejstříku.

S uvalením národní správy souvisel mimo jiné i dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb.,⁴ ve kterém byly uvedeny podniky, které podléhaly znárodnění,⁵ nikoliv konkrétně ale podle jednotlivých parametrů, např. podle jejich orientace výroby či počtu pracovníků.⁶ Na základě těchto parametrů tam uvedených se dekret týkal i Škodových

1 KUKLÍK, J. *Znárodněné Československo*. Praha : Auditorium 2010, s. 140 an.

2 Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nadvlády a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, § 2, § 3.

3 Tamtéž, § 20.

4 JECH, K. – KAPLAN, K. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty II*. Brno : Nakladatelství Doplněk, 1995. srovn. Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

5 Na půdě Národní fronty došlo v červenci 1945 k dohodě, podle které mělo být znárodnění provedeno ještě dekrety prezidenta republiky před svoláním Prozatímního národního shromáždění. K tomu blíže viz KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha : Linde, 2009, s. 35 an.

6 Srv. § 1 odst. 1 bod 1 až 27, dekretu prezidenta republiky č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

závodů v Plzni. Konkrétně byly Škodovy závody znárodněny vyhláškou o znárodnění Akciové společnosti dříve Škodovy závody v Plzni.⁷

Z majetkové podstaty znárodněných podniků se zřizovaly národní podniky, o nichž pojednával třetí oddíl dekretu. Podle § 13 byly národní podniky majetkem státu a měly postavení samostatných právnických osob. Byly tedy předmětem a subjektem zároveň.⁸ V § 23 dekretu bylo obsaženo zmocnění vlády, aby vydala nařízením statut národních podniků, v němž by podrobně upravila hospodaření, účtování, kontrolu, pravomoci ředitele a představenstva a další otázky.

U průmyslových podniků, jako byly Škodovy závody, se tak stalo vládním nařízením č. 6/1946 Sb. ze dne 15. ledna 1946.⁹ Podle tohoto nařízení národní podniky byly majetkem státu a zároveň právnickými osobami. Jako majetek státu by národní podniky měly být předmětem vlastnictví, jako právnické osoby, pak jeho subjektem.

Poté co došlo znárodněním k zestátnění Škodových závodů, se postupně začaly od tohoto závodu oddělovat jeho jednotlivé části. Např. se jednalo o automobilku v Mladé Boleslavi či leteckou továrnu v Praze.

Jak bylo výše uvedeno, národní správa se zavedla podle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., ze dne 19. května 1945,¹⁰ a to do všech podniků, resp. závodů i do všech majetkových podstat, kde to vyžadoval plynulý chod výroby a hospodářského života. Účelem národní správy bylo především zajistit neztenčenou měrou veškerý nemovitý i movitý majetek podniků a majetkových podstat se všemi právy, a pokračovat v zájmu veřejném v řádném a nerušeném provozu podniku a ve správě majetkových podstat. Pro národní správce vydala společně ministerstva průmyslu, vnitřního obchodu, výživy, zahraničního obchodu, zdravotnictví a zemědělství všeobecné směrnice a jednací řád dne 18. června 1945.¹¹

Všeobecné směrnice pro národní správce ve svém bodu I. stanovila rozsah práv a povinností národní správy, v bodu II. soupis majetku a účetní směrnice, vydané po dohodě s nejvyšším účetním kontrolním úřadem a v bodu III. součinnost národní správy se závodními výbory.

Dle této směrnice se měla národní správa zavést do všech podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde to vyžadoval plynulý chod výroby a hospodářského

---

7 Vyhláška č. 100/1946 Ú. I. I. o znárodnění Akciové společnosti dříve Škodovy závody v Plzni.

8 Dvojí charakter podniku analyzovala Irena Pelikánová. Viz PELIKÁNOVÁ, I. Právní úprava ekonomických vztahů v období 1948-1989, její povaha a důsledky. In MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2004. s. 429-430.

9 Vládní nařízení č. 6/1946 Sb., kterým se vydává statut národních podniků průmyslových.

10 Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., ze dne 19. května 1945, o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, §3.

11 Všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. 6. 1945 a Jednací řád pro národní správce ze dne 18. 6. 1945, které byly vydány společně ministerstvy průmyslu, vnitřního obchodu, výživy, zahraničního obchodu, zdravotnictví a zemědělství. In: KNAPP, V. – HROMADA, J. *Národní správa a vracení majetku z národní správy*. Praha : Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart 1946, s. 90-99.

života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které byly v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých.¹²

Všeobecnou směrnicí byl definován i účel národní správy. Účelem národní správy mělo být zejména zajištění neztenčenou měrou veškerý nemovitý i movitý majetek podniků a majetkových podstat se všemi právy a pokračovat v zájmu veřejném v řádném a nerušeném provozu podniku a ve správě majetkových podstat.¹³

Národní správce dle směrnice měl řadu oprávnění ale i povinností. Při převzetí správy měl povinnost složit orgánu, který jej jmenoval, slib, že své povinnosti bude plnit svědomitě s péčí řádného hospodáře v souladu s hospodářskými, národními i jinými veřejnými zájmy.¹⁴ Měl oprávnění a povinnost činit všechna opatření, jichž bylo třeba k řádné správě nebo k řádnému provozování podniku. Měl povinnost jednat s péčí řádného hospodáře a odpovídal za škodu, které by vznikla zanedbáním povinností. Národní správce byl především oprávněn na místě držitele podniku nebo majetku vybírat všechny užitky a příjmy ze spravovaného majetku nebo majetkové podstaty a vůbec konat všechna právní jednání a opatření, správy podniku nebo majetku se týkající, která náležela k obvyčnému hospodaření. Dále mohl vymáhat všechny pohledávky, které nebyly včas zaplacené, zejména pohledávky, u kterých by hrozilo promlčení.¹⁵

Národní správce zastupoval podnik nebo majetkovou podstatu, které mu byly svěřeny do národní správy, před soudy a úřady. Svě jmenování oznamoval poštovní spořitelně, bankám nebo jiným peněžním ústavům a podnikům, s nimiž byla spravovaná podstata v obchodním nebo jiném spojení. Dále měl povinnost upozornit, že jediné národní správa je oprávněna disponovat prostředky spravované podstaty, přijímat platby apod. V případech průmyslových, obchodních a živnostenských podniků hlásil národní správce své jmenování také příslušné obchodní a živnostenské komoře.¹⁶ K dalším činnostem národního správce náleželo placení nákladů správy a veškerých výdajů, které byly spojeny s řádným provozováním podniku.¹⁷

Čistý výtěžek národní správy se po vyúčtování ukládal na vkladní knížku, která zněla na národní správu, u peněžního ústavu, se kterým byl podnik nebo majetková podstata v obchodním spojení nebo u ústavu, jehož vklady požívali sirotčí jistoty. Čistý výtěžek se mohl použít k dalšímu provozování nebo k úhradě schodku nebo ke zlepšení provozních zařízení. O příjmech a vydáních i jiných obratech vedl správce přesné zápisy, a to buď řádné obchodní knihy, nebo záznam obvyklé podle povahy spravované podstaty. Na něm bylo, aby všechny výdaje a příjmy byly řádně doloženy a doklady pečlivě uschovány.¹⁸

V případech opatření, která nenáležela k obvyčnému hospodaření a i k jednáním zvláštní důležitosti,¹⁹ potřeboval národní správce výslovného písemného svolení orgánu,

12 Bod I. odst. 1. všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

13 Bod I. odst. 2. všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

14 Bod I. odst. 3. všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

15 Bod I. odst. 4. všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

16 Bod I., odst. 5. všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

17 Např. mzdy, příspěvky na sociální a úrazové pojištění, úroky a anuity z hypotekárních dluhů, pojistné prémie, daně a veřejné dávky, atd.

18 Bod I., odst. 6. všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

19 Např. k pronájmu nebo propachtování, zápůjčkám, ke knihovnímu zatížení, k likvidaci apod.

kteřý jej jmenoval. Při celé správě byl správce povinen se přesně řídit směnicemi, které mu tento orgán nebo orgán vyšší dal, nebo které mu byly během správy vydány. Měl povinnost umožnit jak tomuto orgánu, tak i všem orgánům nadřizeným dohled nad jeho činností a hospodařením a měl dbát jejich pokynů k odstranění případných závad.²⁰

Národní správce měl povinnost podávat podrobné zprávy o finančním a hospodářském stavu podniku nebo majetku, a to ve lhůtách, které určil orgán, který ho jmenoval. Dále měl povinnost tomuto orgánu nebo orgánu nadřizenému kdykoliv podat potřebné nebo vyžádané zprávy a vysvětlení, a umožnit těmto orgánům provést kontrolu na místě samém. Důležitá hlášení, především případy, která vyžadovala úředního zákroku, měl hlásit neprodleně. Dále měl dbát na všechny předpisy veřejné správy o hospodaření a předkládat ve stanovených lhůtách všechna předepsaná hlášení. Zprávu o finančním a hospodářském stavu podniku nebo majetku, jakož i o běžném hospodaření měl předkládat zpravidla měsíčně nejpozději do 10. Dne měsíce následujícího. Tato zpráva musela být spolupodepsána závodní radou na důkaz toho, že tuto zprávu překontrolovala. Opis zprávy se zasílal ministerstvu, do jehož působnosti náležel podnik.²¹

Svou činnost musel národní správce vykonávat osobně a tak, jak vyžadoval řádný provoz. Jak během své funkce, tak i po jejím skončení byl povinen zachovávat přísné tajemství o všech výrobních a obchodních skutečnostech, o nichž se při výkonu své činnosti dozvěděl.²² Při výkonu své funkce měl postavení veřejných orgánů.²³ Příslušel mu nárok na náhradu hotových výdajů spojených se správou a na odměnu, jejíž výši určoval orgán, který jej jmenoval.²⁴

Národní správce mohl být kdykoliv buď z moci úřední, nebo na odůvodněný návrh odvolán a na jeho místo ustanovena jiná osoba. Povinnosti, které mu byly uloženy, musel plnit do té doby, dokud nebyl výslovně písemně své funkce zproštěn.²⁵ Pokud úmyslně nebo z hrubé nedbalosti porušil některou z povinností mu uložených, mohl být potrestán pro přečin trestem na svobodě do 5 let a peněžitým trestem do 10 milionů korun, případně úplným nebo částečným zabráním majetku.²⁶

Podle jednacího řádu pro národní správce se měl u větších podniků, ke kterým bezesporu patřily i Škodovy závody, nebo majetkových podstat či vyžadoval-li to rozsah národní správy ustanovit za národní správce pětičlenný sbor, který pak měl ze členů ustanovit jednoho hlavního člena.²⁷ Pokud měla majetková podstata více částí,²⁸ ustanovil se orgán příslušný pouze pro jednu národní správu,²⁹ které podléhala správa celého podniku nebo majetku.³⁰

---

20 Bod I., odst. 7 všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

21 Bod I., odst. 8 všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

22 Bod I., odst. 9 všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

23 Ve smyslu § 68 trestního zákona č. 117/1852 ř. z., § 461 zák. čl. V/1878, resp. § 5 zák. čl. XI/1914.

24 Bod I., odst. 10 všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

25 Bod I., odst. 11 všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

26 Bod I., odst. 13 všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. června 1945.

27 § 1, odst. 2 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

28 Např. pobočné závody, filiálky apod.

29 Dle § 7 dekretu č. 5/1945 Sb.

30 § 2, odst. 1 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

Jmenování národní správy se realizovalo po dohodě s místními národními výbory, v jejichž obvodu se nacházely jednotlivé části podniku a se závodními výbory (radami) těchto podniků.³¹ Národní správa takovéto majetkové podstaty ustanovila pro jednotlivé části svého zmocněnce z řad zaměstnanců podniku a určila rozsah jeho práv a povinností.³²

V případech, že národní správa byla složena z více osob, jednalo se o tzv. sbor národních správců, nesměl žádný z jejich členů jednat jménem národní správy, ledaže by byl k takovému jednání výslovně zmocněn ostatními členy, nebo kdyby průtahem vzniklo nebezpečí z prodlení. V tomto případě muselo být jeho jednání dodatečně předloženo sboru národních správců ke schválení.³³ Za sbor národních správců se považovali alespoň dva členové.³⁴ Bilance a účetní uzávěrky spolupodepisovali všichni členové národní správy.³⁵

Podle jednacího řádu měl sbor národních správců konat pravidelné schůze, jak toho vyžadoval nerušený provoz podniku. Schůzím měl předsedat a jednání řídit hlavní člen národní správy. Na jednání se mělo rozhodovat podle zásad většiny.³⁶ Jednací řád stanovil povinnost přibrat do schůzí sboru národních správců zástupce závodního výboru (závodní, případně podnikové rady) s hlasem poradním. Pokud národním správcem byla jedna osoba, měla se radit se závodním výborem³⁷. Také v případech zamýšlených opatření, pokud nešlo o běžné normální hospodaření v podniku, měl být slyšen závodní výbor. Zejména to platilo v případech všech opatření, která vybočovala z mezí obyčejného jednání.³⁸ O schůzích se měl vést zápis, v němž se poznamenal též výsledek hlasování. Nebylo-li usnesení jednomyslné, bylo nutné v zápisu uvést, kdo hlasoval proti usnesenímu rozhodnutí a z jakých důvodů.³⁹

Návrh na členy národní správy Škodových závodů vypracovala podniková rada zaměstnanců na své schůzi dne 29. května 1945,⁴⁰ a téhož dne ho předložila ministru průmyslu, který jej schválil dekretem ze dne 6. června 1945. O zavedení národní správy a o jmenování pětičlenného sboru pověřeného převzetím správy vydal ministr průmyslu výměr 9. listopadu 1945.⁴¹ Ve Škodových závodech bylo zavedení národní správy pak oznámeno regulativem národní správy č. 1 ze dne 6. června 1945.⁴²

V čele sboru národní správy stanul Vilém Hromádko,⁴³ absolvent průmyslové školy v Přerově, který po svém studiu pracoval v Polsku a poté v Rusku. Zde se velmi rychle

31 § 2, odst. 2 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

32 § 2, odst. 3 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

33 § 3, odst. 1 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

34 § 3, odst. 2 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

35 § 3, odst. 3 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

36 § 4, odst. 1 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

37 Rozsah práv a povinností závodních výborů při národní správě byl upraven zvláštními předpisy, zejména zákonem o závodních výborech a závodních radách. K tomu i § 5 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

38 § 4, odst. 2 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

39 § 4, odst. 3 jednacího řádu pro národní správce ze dne 18. června 1945.

40 SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GR 67. Inv. č. 89. Schůze podnikové rady zaměstnanců 29.5.1945.

41 Výměr ministra průmyslu ČSR č. II-2-238515/45 z 9.11.1945.

42 SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GR 8. Regulativ národní správy č. 1 ze dne 6.6.1945.

43 Níže v textu k V. Hromádkovi vycházím zejména z JEŽEK, B. *Vilém Hromádko, ředitel škodových závodů v Plzni, majitel statku v Bezejovicích*. Maršovice : Maršovická louka., 2012, s. 12-13.

stal uznávanou autoritou v nejvyšších ruských kruzích v oboru řízení zbrojní výroby. Po revoluci v roce 1917 se vrátil Vilém Hromádka do Prahy, aby zde organizoval obchodní kontakty českých firem s jižním Ruskem. V roce 1920 založil v Rostově na Donu a Novorossijsku rusko-české obchodní komory. Zde byl ale zatčen a uvězněn v Moskvě. Na zákrok ministra zahraničí dr. Eduarda Beneše byl Hromádka po čtyřech měsících z vězení propuštěn. Vrátil se do Prahy a po krátké době se opět objevil v Zakavkazsku, kde se jako generální konzul pokoušel o rozvoj obchodu s naší republikou.

V roce 1921 se vrátil do republiky a nabídl své služby Škodovce. Tak započala jeho kariéra ve škodových závodech. Byl přijat jako zástupce ředitele lokomotivky v plzeňském závodě a současně řídil mechanické provozy. Ve výrobě začal provádět radikální změny. Prosazoval zavedení tolerančního a normalizačního systému ve výrobě. Právě on se ve Škodovce stal později zakladatelem Československé normalizační společnosti. Zavedl se jednotný systém řízení výroby v závodech Plzni, Mladé Boleslavi, Adamově a Dubnici. Provedl výraznou modernizaci podniku. V roce 1925 se stal závodním ředitelem v Plzni.⁴⁴ Současně organizoval a racionalizoval výrobu v České zbrojovce ve Strakoněch, u firmy Sellier a Bellot a v brněnské Zbrojovce. V roce 1929 přešel na ředitelství do Prahy, odkud řídil racionalizaci výroby v celém koncernu. Stal se postupně členem osmi správních rad podniků, kde měla Škodovka akciovou majoritu u Anglobanky. Zájem o rozvoj styků se SSSR jej nikdy neopustil a v kritických letech kolem vypuknutí druhé světové války ještě zesílil. Často pobýval v Moskvě, jednal o dodávkách zbrojního materiálu Rudé armádě a nákupu sovětských licencí.

Po okupaci Československa byla Škodovka spolu s brněnskou Zbrojovkou začleněna do říšskoněmeckého mamutího koncernu Reichswerke Hermann Göring. Hromádka se rozhodl nedělat věci horší, než jsou a vůči okupantům se choval loajálně. Jeho snahou nepřestala být služba národu. Předával údaje o výrobě zbraní pro německou armádu a jejich přesunech do Paříže a Londýna. V době existence německo-sovětského paktu je častým hostem v Moskvě a přiváží tam sovětským vojenským kruhům zajímavé informace. Gestapo mělo silné podezření, že loajalita je spíše hraná u člověka, který se angažoval v československých legiích, ale zatím neudeřil. Postavil Hromádku pod diskretní dohled nevlastního bratra Hermanna Göringa, Alberta, který se stal ve Škodovce obchodním ředitelem pro Balkán, ale ten, protože nebyl nacistou, se choval velmi shovívavě, ba zachránil několik úředníků škodovské obchodní společnosti Omnipol před zatčením. Hromádka i nadále poskytoval peníze na financování zahraničního odboje.

V roce 1942, při Heydrichově nástupu na místo zastupujícího říšského protektora v Praze, byl zatčen a uvězněn. Byl přinucen rezignovat na všechny vedoucí funkce a po několika měsících byl propuštěn do domácího vězení na svém statku u Benešova. Pro různé záminky byl znovu zatčen a léta 1943 a 1944 strávil ve vězení na Pankráci.

Po osvobození v roce 1945 se stává národním správcem Škodových závodů a předsedou Svazu československého průmyslu. Úspěšně řídí rychlou obnovu válekou poničených závodů koncernu a obnovuje obchodní styky se SSSR. Na nátlak levicových členů národní správy ze Škodovky odchází. Jsou mu však svěřeny řídicí funkce

---

44 DIESTLER, R. *Život a doba Karla Loewensteina, generálního ředitele škodových závodů*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2010, s. 100.

znárodněného průmyslu. Životní kariéra končí na ministerstvu těžkého strojírenství, odkud jako pouhý referent odchází v roce 1954 do důchodu.

Za technického vedoucího byl vybrán Otakar Šolta, tehdejší závodní ředitel v Plzni a od 13. srpna 1945 pak podnikový ředitel, pro řízení věcí organizačních a hospodářských Arnošt Vévoda, za záležitosti personální, kulturní a sociální odpovídali František Hrubý a Václav Dvořák.⁴⁵

První etapa znárodnění podniků proběhla na základě dekretu prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. ze dne 24. října 1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků,⁴⁶ kdy byly Škodovy závody vyhláškou ministerstva průmyslu,⁴⁷ dnem 27. října 1945 znárodněny zestátněním, jelikož jak je uvedeno ve zmíněné vyhlášce, šlo o železářnu, ocelárnu a válcovnu oceli podle § 1, odst. 1, č. 3, tohoto dekretu, o slévárnu šedé a ocelové litiny s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna 1942 až 1944 podle § 1, odst. 1, č. 4 dekretu, o podnik průmyslu kovodělného s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna 1942 až 1944 podle § 1, odst. 1, č. 6 dekretu a o podnik zbrojního průmyslu, který svým výzkumným i výrobním zaměřením byl nositelem exportu vojenské výzbroje podle § 1, odst. 1, č. 7 dekretu.

Zároveň se znárodnily v rozsahu plynoucím z ustanovení § 4, odst. 2 dekretu⁴⁸ i veškeré pomocné podniky a závody, které tvořily s podnikem znárodněným nerozlučný hospodářský celek. Jelikož znárodněný podnik vlastnila akciová společnost, která byla kapitálově zvláště silná a jejíž podnikání zahrnovalo poměrně širokou oblast, znárodnil se vzhledem k ustanovení § 4, odst. 4 dekretu⁴⁹ veškerý její majetek, jakož i podniky koncernové, u kterých jí náležela více než polovina kapitálu nebo na které měla rozhodující vliv.

Takovými podniky na území ČSR byly např. České závody Kontakt akc. spol., Chomutov, Československá letecká společnost, akc. spol., Praha, Götzl a Schmidt, obráběcí stroje, nástroje a technické potřeby, spol. s r. o., Praha, Konstruktiva, stavební akc. spol., Praha, Česká společnost pro průmysl kamenický, spol. s r. o., Praha, Slovenská konstruktiva, stavební spol., s r. o., Bratislava, Novák a Jahn, akc. spol. pro stavbu strojů a mostů, Praha, Slovenský Ompol, akc. společnost, Bratislava, Štepiřna slídy, společnost s r. o., Tábor.⁵⁰ Původně ve vyhlášce bylo uvedené i znárodnění koncernového podniku Ompol, akc. spol., Praha, ale to v pozdější době zrušila vyhláškou ministryně průmyslu.⁵¹ Důvody tohoto jejího rozhodnutí nejsou dosud známé.

Do nově zřízeného národního podniku, tj. Škodovy závody, národní podnik vplynula majetková podstata dřívější akciové společnosti s výjimkou těchto majetkových částí: Prodejna sdrůž. žel. v Praze, akc. spol., Ompol, akc. spol., Praha, Slovenský

45 SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GR 8. Regulativ národní správy č. 1 ze dne 6.6.1945.

46 Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. ze dne 24.10.1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

47 Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 100 ze dne 27.12.1945/Ú.1. částka 13 z 24.1.1946.

48 Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. ze dne 24.10.1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, § 4, odst. 2.

49 Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. ze dne 24.10.1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, § 4, odst. 4.

50 Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 100 ze dne 27.12.1945/Ú.1. částka 13 z 24.1.1946.

51 Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 364 ze dne 17.1.1948.

Omnipol, akc. spol., Bratislava; budovy v Praze 8 – Tróji, ulice Nad Kazankou č. 234 a č. 290 s příslušenstvím a inventářem; doly Hrabák – Čepirohy, Krimich – Tlučná, Kyšice a Ejpovice včetně jejich hospodářského příslušenství; závod v Hrádku u Rokycan a jeho hospodářského příslušenství; prodejny aut a opravy, včetně továrních objektů, budov a veškerého strojního a jiného zařízení v Moravské Ostravě, v ulici Kaplířově a Jesenského č. 1336 a v Českých Budějovicích, Vídeňské předměstí č. 162 a jejich hospodářského příslušenství; nemovitosti s budovami, strojním a jiným zařízením v Mladé Boleslavi; budovy v Kunovicích a Uherském Hradišti včetně jejich příslušenství. Tyto majetkové části se staly dnem 1. ledna 1946 součástími jiných národních podniků, zřízených po linii hospodářských odvětví.⁵²

Škodovy závody, národní podnik, se sídlem v Plzni byly zřízeny s platností od 1. ledna 1946 podle vyhlášky ministerstva průmyslu ze 7. března 1946,⁵³ a zřizovací listiny ministra průmyslu.⁵⁴ K jeho faktickému ustavení však došlo teprve 19. srpna 1946, a které bylo v podniku oznámeno oběžníkem národní správy č. 12 z téhož dne.⁵⁵ Novému podniku, který se ve své činnosti řídil statutem národních podniků průmyslových, vydaným vládním nařízením ze dne 15. ledna 1946,⁵⁶ bylo mimo jiné uvedenou vyhláškou stanoveno:

- a) předmět podnikání – výroba, oprava, nabývání a odbyt veškerých výrobků z kovů, zejména strojů, přístrojů a náradí, kotlů a lokomotiv, vozidel, elektrotechnických výrobků všeho druhu, předmětů vojenské výzbroje, lodí, jakož i všech k tomu potřebných součástí, polotovarů a surovin, budování a zařizování průmyslových závodů všeho druhu a výkon živnostenských a jiných oprávnění znárodněných podniků, které vplývají do Škodových závodů, národního podniku
- b) počet členů představenstva a náhradníků – 12 členů a 12 náhradníků
- c) ústřední orgán pro průmysl kovodělný a strojírenský, jemuž byl podnik podřízen podle § 32, odst. 2, vládn. nař. č. 6/1946 Sb. Tímto celostátním ústředním orgánem se staly Československé závody kovodělné a strojírenské, národní podnik, Praha, které byly zřízeny podle vyhlášky ministerstva průmyslu ze dne 7. března 1946.⁵⁷

Kromě majetkové podstaty bývalé Akciové společnosti dříve Škodovy závody v Plzni, snížené o majetkové části uvedené výše, vplynuly k 1. lednu 1946 do Škodových závodů, národního podniku se sídlem v Plzni, další znárodněné podniky, jejichž začlenění bylo v podniku oznámeno oběžníkem hlavní správy v červnu 1946.⁵⁸ Jednalo se o Götzl a Schmidt, obráběcí stroje, nástroje a technické potřeby, spol. s r. o., Praha, společnost která vplynula do Škodových závodů, n.p. podle výměru ministerstva

52 SOA Plzeň. ASS Plzeň. GŘ 10. Oběžník hlavní správy ŠZ č. 10 z 5.6.1946.

53 Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 1312 ze dne 7.3.1946 pod č. 104/Ú. I. I., částka 86 z 18.5.1946.

54 Zřizovací listina ministerstva průmyslu ČSR č.j. IV/4-234334/46 ze 7.3.1946.

55 SOA Plzeň. ASS Plzeň. GŘ 10. Oběžník hlavní správy ŠZ č. 12 z 19.8.1946.

56 Vládní nařízení č. 6/1946 Sb. ze dne 15.1.1946

57 Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 778 ze dne 7.3.1946 /Ú. I. I., částka 44 z 13.3.1946.

58 SOA Plzeň. ASS Plzeň. GŘ 10. Oběžník hlavní správy ŠZ č. 10 z 5.6.1946.

průmyslu z 19.9.1946 s interním označením „odd. Götzl a Schmidt“,⁵⁹ dále firma Novák a Jahn, akc. spol. pro stavbu strojů a mostů, Praha,⁶⁰ komanditní společnost Královehradecká mostárna a strojírna, Kriebel, Peschl a spol., Hradec Králové, která byla zpočátku začleněná jako samostatný závod s interním označením „závod Královehradecká mostárna“ a která posléze 21. března 1948 se stala jedním z provozů části závodu v Hradci Králové.⁶¹

Připojeny byly také Akciová společnost, předtým Škodovy závody v Plzni, reprezentacia v Dubnici nad Váhom, dále Společnost pro přesné nástroje z tvrdého kovu, dříve Agte, kom. spol., Děčín nebo Československá letecká společnost, akc. spol., Praha, která však posléze dne 25. června 1946 splynula s podnikem Československé státní aerolinie. Ve vyhlášce ministerstva průmyslu také uvedený podnik Chebský oceľářský průmysl, spol s r. o., Rotava začleněn nebyl do Škodových závodů, n.p., protože toto ustanovení o včlenění, stejně jako vyhláška č. 132 ministerstva průmyslu o jeho znárodnění ze dne 27. prosince 1945, byly vyhláškou č. 1802 ministerstva průmyslu ze dne 28. července 1946 zrušeny.⁶² V podniku byla tato změna oznámena oběžníkem ředitele podniku č. 14 z 8. října 1946.⁶³

Národní správa ukončila svoji činnost ve Škodových závodech měsíc po zahájení činnosti nového národního podniku. Byla odvolána výměrem ministra průmyslu z 19. září 1946.⁶⁴ Podnik oznámil zrušení národní správy oběžníkem 19. srpna 1946.⁶⁵

V roce 1948, ve kterém se uskutečnila druhá etapa znárodnovacího procesu, došlo k začlenění dalších znárodněných podniků do Škodových závodů, n.p., které bylo prováděno vesměs s účinností od 1.1.1948, tj. k datu jejich znárodnění. Škodovy závody, n.p., se ujaly svých povinností a práv v přičleněných znárodněných podnicích dnem uveřejnění příslušné vyhlášky ministra průmyslu o začlenění, k jejichž vydání došlo postupně.

Teprve tímto datem zanikly po formálně právní stránce povinnosti a práva osob, které byly podle § 37 dekretu č. 100/1945 Sb. povinny vést správu a záležitosti znárodněných podniků.⁶⁶ Tyto osoby však zpravidla zůstaly ve svých funkcích s dosavadní odpovědností vůči vedení Škodových závodů i závodnímu řediteli vedoucího závodu, k němuž byl podnik přidružen. Základní pokyny pro začlenění do Škodových závodů, n.p., po stránce administrativní, byly obsaženy v oběžníku podnikového ředitele.

Na počátku další historické etapy vývoje Škodových závodů, tentokrát národního podniku, tvořily jeho majetek nejen významné nemovitosti, ale také značné množství opotřebovaných nebo poškozených strojů a zařízení. K tomu ještě připadlo přerušení spojení se zahraničím, které bylo pro koncern existenčně důležité.

59 Výměr ministerstva průmyslu ČSR č.j. IV/9-260146/46 z 19.9.1946.

60 Výměr ministerstva průmyslu ČSR č.j. IV/9-260147/46 z 19.9.1946.

61 SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GR 12. Oběžník podnikového ředitele č. 14 z 15.3.1948.

62 Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 1802 ze dne 28.7.1946 /Ú. I. I., částka 174 z 28.9.1946.

63 SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GR 11. Oběžník podnikového ředitele č. 10 z 8.10.1946.

64 Výměr ministerstva průmyslu ČSR č.j. IV/9-260149/46 z 19.9.1946.

65 SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GR 11. Oběžník NS č. 12 z 19.8.1946.

66 Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. ze dne 24.10.1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, § 37.

V období po roce 1945 do roku 1989 docházelo k řadě změn v uspořádání podniku, financování i majetkových vztazích. Desítky nejrůznějších podniků v celém Československu byly do národního podniku, posléze do oborového podniku, včleňovány a opět vyčleňovány. Doklady o těchto změnách představovaly vyhlášky resortních ministerstev, které byly střídány novými právními normami. Zároveň již neexistovala podnikatelská odpovědnost, nejvýše běžná odpovědnost ředitelů, vůči správním a především politickým orgánům. Podnikatelská činnost byla vzhledem ke společenské situaci nahrazena zvýšeným politickým a státním dozorem.

Literatura:

- DIESTLER, R. 2010. *Život a doba Karla Loevensteina, generálního ředitele škodových závodů*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. 128 s.
- JECH, K. – KAPLAN, K. 1995. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty II*. Brno : Nakladatelství Doplněk, 1995. s. 481-1071.
- JEŽEK, B. 2012. *Vilém Hromádka, ředitel škodových závodů v Plzni, majitel statku v Bezejovicích*. Maršovice : Maršovická louka, 2012.
- KNAPP, V. – HROMADA, J. 1946. *Národní správa a vracení majetku z národní správy*. Praha : Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart 1946.
- KUKLÍK, J. a kol. 2009. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha, Nakladatelství Linde 2009. 727 s.
- KUKLÍK, J. 2010. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha : Auditorium 2010. 450 s.
- MALÝ, K. a kol. 2010. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha : Leges, 2010. 640 s.
- PELIKÁNOVÁ, I. 2004. Právní úprava ekonomických vztahů v období 1948-1989, její povaha a důsledky. In MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds). *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha : Nakladatelství Karolinium, 2004. 920 s.

Právní předpisy:

- Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů
- Dekret presidenta republiky č. 100/1945 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků
- Vládní nařízení č. 6/1946 Sb. ze dne 15. 1. 1946.
- Vládní usnesení č. 78642/9942/23 II A/3 ze dne 2. 7. 1923.
- Všeobecné směrnice pro národní správce ze dne 18. 6. 1945 a Jednací řád pro národní správce ze dne 18. 6. 1945, které byly vydány společně ministerstvy průmyslu, vnitřního obchodu, výživy, zahraničního obchodu, zdravotnictví a zemědělství
- Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 100 ze dne 27.12.1945/Ú.I. částka 13 z 24. 1. 1946
- Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 1312 ze dne 7. 3. 1946 pod č. 104/Ú. I. I., částka 86 z 18. 5. 1946.

- Vyhláška ministerstva průmyslu ČSR č. 778 ze dne 7. 3. 1946 /Ú. I. I., částka 44 z 13. 3. 1946
- Výměr ministra průmyslu ČSR č. II-2-238515/45 z 9. 11. 1945
- Výměr ministerstva průmyslu ČSR č.j. IV/9-260149/46 z 19.9.1946
- Zřizovací listina ministerstva průmyslu ČSR č.j. IV/4-234334/46 ze 7.3.1946

Archivní prameny:

- SOA Plzeň, ASŠ Plzeň. GŘ. Karton 49, inv. č. 304. Protokol ze zasedání správní rady dne 13. června 1945.
- SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GŘ 67. Inv. č. 89. Schůze podnikové rady zaměstnanců 29. 5. 1945.
- SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GŘ 8. Regulativ národní správy č. 1 ze dne 6. 6. 1945.
- SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GŘ 10. Oběžník hlavní správy ŠZ č. 10 z 5. 6. 1946.
- SOA Plzeň. ASŠ Plzeň. GŘ 10. Oběžník hlavní správy ŠZ č. 12 z 19. 8. 1946.

Summary: The Legislation of the National Administration in 1945 and its Reflection in the National Administration of Škoda Plants in Pilsen in 1945 – 1946

The presented paper deals with the issue of the functioning of the national administration in the Škoda plants in Pilsen in the years 1945-1946, in connection with its legal regulation. This new legal institute was introduced by Decree of the President of the Republic No. 5/1945 Coll. in order to affect the property of unreliable persons, traitors and collaborators. It was a transitional legal measure created on the basis of the Košice government program. The national administration consisted of the transfer of rights and obligations, with the exception of the bare right of ownership, from the owner to the national administrator. The national administration was introduced in 1945 in all companies where the smooth running of production and economic life required it, i.e., also in the Škoda plants in Pilsen. The through nationalization, the Czechoslovak state acquired ownership of the nationalized company, namely all real estate, buildings and equipment used for the operation of the nationalized company, all accessories of the company, including all rights, e.g. patents, licenses, trade licenses, stamps, samples, etc., as well as promissory notes, securities, passbooks, cash and receivables belonging to the company, as well as all finished and unfinished products, semi-finished products, stocks and materials that belonged to the company on the day Decree No. 100/1945 Coll. came into force. Deposits and finds of raw materials, movable assets and rights serving the permanent operation of the enterprise were subject to nationalization, even if they belonged to someone other than the owner of the enterprise. At the same time as the enterprise, all auxiliary enterprises and plants, which formed an inseparable economic unit with the nationalized enterprise, were nationalized to the extent resulting from the provisions of § 4, paragraph 2 of the Decree. Since the nationalized enterprise was owned by a joint-stock company, which was particularly strong in terms of capital and whose business covered a relatively wide area, all of its assets, as well as group enterprises in which it owned more than half of the capital, were nationalized due to the provisions of § 4, paragraph 4 of the Decree, or on which she had a decisive influence. Gradually, primarily on the basis of government and ministerial regulations,

its parts were separated - various plants both in the Czech Republic and Slovakia and their integration into other enterprises in the structure of the nationalized industry. The original Škoda plants concern was finally broken up during the reorganization of the industry on December 31, 1950, or as of January 1, 1951, when the remainder of the company was divided into 17 separate national enterprises. In the period from 1945 to 1989, there were a number of changes in the organization of the company, financing and property relations. Dozens of various enterprises throughout Czechoslovakia were incorporated into a national enterprise, then into a branch enterprise, and again separated. Škoda's factories and their development from the point of view of legal history under different governments and political institutions allows us to conclude that Škoda was one of the most important industrial enterprises of its time, which strove for the widest possible production, which it succeeded in, even though the personnel composition of the leading bodies showed various political and personal pressures and although it was affected by the economic crisis and then largely bombed in 1945. Even the nationalization and other developments after 1948 did not change the fact that it continued to maintain its standard, at least for a while.

JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D,
Západočeská univerzita v Plzni
Právnická fakulta, Katedra právních dějin
Sady Pětatřicníků 14
301 00 Plzeň
Česká republika
valente@kpd.zcu.cz

Obsah článku podlieha licenci Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Vendulka Valentová).